C) De hasonló hatalma van a népgyűlésnek is a senatusszal szemben is. […] ha valamelyik néptribunus az intercessio (veto) jogával él, akkor a senatus nemcsak hogy elgondolásait és javaslatait nem képes érvényre juttatni, de még ülésezni, vagy akárcsak összejönni sincs joga.
Az államügyek egy része, éspedig a legfontosabb része a népre marad. Mert kizárólag a népnek van joga kitüntetést és büntetést osztogatni, márpedig ez tartja össze a királyságokat, köztársaságokat, egyszóval az egész emberi társadalmat. […] Ugyancsak a nép adja a tisztségeket az erre méltó férfiaknak, márpedig egy államban ez az erény legszebb jutalma. A törvények megerősítésének jogköre is a népgyűlés kezében van. Legfontosabb jogköre azonban a béke és háború kérdésében való döntés.

(Polübiosz: *Hisztoriai*)

Hatalmának jellegzetességei	Hatalmának ellensúlyai

21. Egészítse ki a római joghoz kapcsolódó szöveget!

A jog a római állami és mindennapi élet egyik alappillérét alkotta. Az évszázadokon át kialakult római jog összefoglalására és egységbe illesztésére a római kor végén került sor a Keletrómai Birodalomban … [1] császár rendeletére. A császár elkészíttette a római jog gyűjteményes összefoglalását (Corpus Juris Civilis, 529). A római jog napjainkban is vezérfonalul szolgál a jogi életben, és a jogászképzés egyik alapja. A keletrómai uralkodó jogászainak hatalmas anyagot kellett feldolgozni, amely a … [2] táblás törvényektől a köztársaság és a császárkor rendelkezésein át egészen a saját korukig terjedt. A rómaiak életük minden területét szabályozták, a jog jelentette a mindennapi élet biztonságát, és fontos tényezője volt a birodalom egységének.

Pontosan meghatározták a polgárok jogait, szabadságait és a közösség iránti kötelességeiket. Biztosították a … [3] szabadságát az örökléstől a szerződésekig. Számos ma is érvényben lévő jogi alapelvet határoztak meg: ilyen például a tisztességes élet joga és kötelessége, valamint a nem minden tisztességes, ami szabad elve, az … [4] vélelme. Alapelvük volt, hogy az elkövetett bűnért csak az … [5] lehet felelősségre vonni, vagyis a családját nem. Tőlük ered a jog felosztása magánjogra és közjogra. Utóbbi a haza, a közösség elsődlegességét és az intézmények működésének alapelveit határozza meg napjainkig.

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____

22. Olvassa el a Plutarkhosz *Párhuzamos életrajzok* című művéből származó részleteket, melyek Iulius Caesar tevékenységét mutatják be, majd válaszoljon a kérdésekre!

A) Ezek után Caesar az állam újjászervezéséhez látott; megreformálta a naptárt, melyet a pontifexek a szökőhónap nyakrafőre való beiktatásával már rég úgy összezavartak, hogy sem az aratás ünnepe nem esett nyárra, sem a szüreté őszre.

a) Milyen hivatali minőségében tette meg a forrásban említett változást Caesar?

_____

_____

b) Hogyan nevezzük az így létrejött naptárrendszert?

_____

c) Milyen csillagászati jelenséghez igazodott a naptár?

_____

LIVEWORKSHEETS

B) Kiegészítette a senatust, patriciusi rangra emelt egyeseket, megszaporította a praetorok, aedilisek, quaestorok s még a kisebb rangú tisztviselők számát is. […] A választási jogon úgy osztozott meg a néppel, hogy a consulságra pályázók kivételével a többi hivatali jelöltet felerészben a nép akarata szerint, felerészben Caesar ajánlására nevezték ki. Az igazságszolgáltatást ismét kétfajta, egy lovagrendű és egy senatori rendű bíróra bízta.

d) Mi indokolta a praetorok és quaestorok számának növelését?

e) Mi mutatja a szövegben, hogy Caesar megtartotta a köztársasági hagyományokat?

f) Mi mutatja a szövegben, hogy Caesar a ráruházott hatalmat a köztársasági alkotmánnyal ellentétesen viselte?

C) A népszámlálást nem a szokásos módon és helyen végeztette, hanem utcánként a bérháztulajdonosokkal, és az állami gabonában részesülő háromszázhúszezer lakos névsorából körülbelül százötvenezret törölt.

g) Miben volt más a népszámlálás új módja?

h) Kik részesülhettek állami gabonában?

i) Mi mutatja a szövegben, hogy a népszámlálás új módja megbízhatóbb adatokat nyújtott?

D) Talán azért tarthatjuk másoknál nagyobb hadvezérnek, mert harcainak színterén a terepviszonyok nehezebbek voltak, és másoknál nagyobb területet hódított meg. Másokkal összehasonlítva láthatjuk, hogy nagyobb ellenséges haderők felett győzedelmeskedett, és sokkal kiszámíthatatlanabb, szilaj néptörzsek rokonszenvét tudta megnyerni, mint bárki más. Észszerűbben és emberségesebben bánt a hadifoglyokkal, másoknál bőkezűbb volt katonáihoz, több megértést tanúsított irántuk. Annyi bizonyos, hogy minden más hadvezérnél több csatát vívott, és több ellenséget ölt meg. A vezetése alatt különböző időben vívott ütközetekben az ellenség oldalán hárommillió ember vett részt, ebből az elesettek száma egymillió volt; ehhez további egymillió hadifogoly járult.

j) Milyen cím biztosította számára a hosszú háborúskodás lehetőségét első dictatori kinevezése előtt?

k) Kiknek a jóvoltából jutott hozzá?

l) Milyen nyelvcsaládhoz tartoztak azok a törzsek, akik felett győzelmeket aratott ebben az időszakban?

m) Mi tette a szöveg szerint Róma legerősebb emberévé a polgárháborúkban?

LIVEWORKSHEETS

23. A következő szemelvények Appianos és Velleius Paterculus történeti munkáiból a római polgárháborúk korába engednek betekintést. Azonosítsa a tankönyvben ismertetett egyes eseményeket, majd helyezze el őket az időszalagon!

A) […] mivel egyik javaslata sem nyert elfogadást, Galliából Pompeius ellen hadat indított, betört hazája földjére, és menekülő ellenfelét Thesszáliáig űzve, itt nagy csatában fényesen legyőzte, majd egészen Egyiptomig üldözte tovább. […] az egyiptomiak Pompeiust meggyilkolták […]

B) Akkor közte [Lepidus], valamint Caesar [Caesar Octavianus] és Antonius között levélváltás indult, és szóba került a kiegyezés lehetősége […] Ekkor a hadsereg kérésére és sürgetésére hatalmi szövetséget kötöttek egymással, Caesar és Antonius rokoni kapcsolatba léptek egymással.

C) Amikor Caesar consul lett, hatalmi szövetség jött létre Cn. Pompeius, M. Crassus és közötte, amely a városra, az egész földkerekségre, más és más időben, sőt önmagukra is végzetes lett.

D) Elérkezett a döntő összecsapás napja, amikor Caesar [Caesar Octavianus] és Antonius csatarendbe állították hajóhadukat: az egyik fél a földkerekség üdvéért, a másik elpusztításáért küzdött. […] Először Kleopátra kezdte meg a menekülést, Antonius inkább a menekülő királynőnek, mintsem katonáinak akart társa lenni.

E) Miután Crassus átkelt az Eufráteszen, és Seleucia ellen indult, Orodés király hatalmas lovas sereggel bekerítette, és a sereg nagy részével együtt őt magát is megölte.

F) Ekkor megszűnt minden pártviszály, mindaddig, míg őt, e valóban népbarát s az uralkodáshoz legjobban értő politikust meg nem gyilkolta a senatus üléstermében Brutus és Cassius, a nagy hatalma miatti irigységből s az ősi alkotmány féltésében. A nép azonban nagyon meggyászolta halálát.

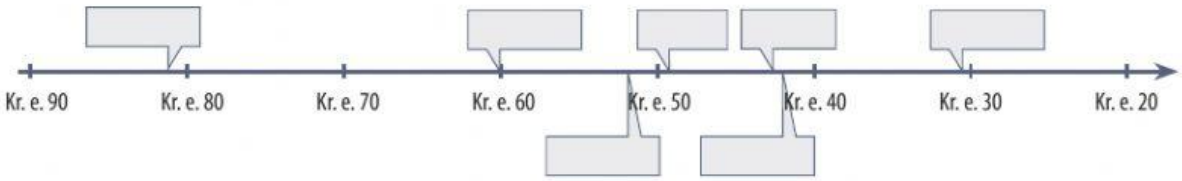

24. Az alábbiakban *Augustus önéletírásá*nak *(Res gestae divi Augusti)* részletei olvashatók. Párosítsa az értelmezések betűjelét a forrásrészletekkel!

A *Res gestae divi Augusti* részletei	Értelmezések
1. Tizenkilenc éves koromban a magam elhatározásából és a magam költségén hadsereget szerveztem, amelynek segítségével a párturalomtól elnyomott államot felszabadítottam.	
2. Atyám gyilkosainak istentelen tettét törvényes ítélettel megtoroltam: száműzettem, majd – amikor fegyverrel támadtak az állam ellen – nyílt csatában kétszer is legyőztem őket.	
3. Körülbelül 500 ezer római polgár tette le kezembe az esküt. Ezek közül szolgálati éveik leteltével coloniákba telepítettem […].	
4. A dictaturát, amelyet a nép és a senatus mind távol-, mind jelenlétemben megszavazott, nem fogadtam el.	
5. A senatus feje voltam addig a napig, amikor ezeket leírtam, negyven éven keresztül. Pontifex maximus, augur [madárjós] [voltam].	
6. Az én kezdeményezésemre hozott új törvényekkel őseinknek sok, a mi korunkból már-már kivesző példáját elevenítettem fel, és én magam is sok mindenben hagytam követendő példát az utódok számára.	
7. Ianus kapuját, amelyet őseink akarata szerint csak akkor lehetett zárva tartani, amikor a római nép hatalma alá eső területeken, szárazon és vízen, mindenütt győzelmek árán kivívott béke uralkodik, […].	
8. A római nép valamennyi provinciájának területét megnöveltem, amelynek csak szomszédságában hatalmunkat el nem ismerő népek éltek.	
9. […] miután a polgárháborúnak véget vetettem, a legfőbb hatalom közös egyetértéssel rám ruházott birtokában az állam ügyeinek intézését a magam hatalmából a senatus és a római nép kezébe tettem le. Ezért az érdememért senatusi határozat alapján Augustusnak neveztek.	

A) A principatus birodalomértelmezésében az imperium határai egybeestek a „lakott világ" (oikumené) vagy a „földkerekség" (orbis terrarum) határaival, azon túl csak azok laktak, akiket már nem volt érdemes meghódítani.

LIVEWORKSHEETS

B) Az augustusi propaganda lényeges eleme az, hogy nem vezette más, mint a res publica és a Caesar által nyíltan kigúnyolt senatus helyreállításának a vágya.
C) Augustus elképzelése a római társadalomról konzervatív volt: tudatosan állította vissza a hagyományos mores maiorum (ősi szokás) szerint működő erkölcsi és társadalmi értékeket.
D) A rituális cselekedet mindenekelőtt társadalmi békét jelentett, és csak másodsorban a határokon túli népekkel való békét.
E) A polgárháborús ellenfelek neveinek elhagyása és az időszak egyetlen mondattal történő megjelenítése. Ez valószínűleg elvbarátaiknak vagy rokonainak tett, a felejtést segítő gesztus.
F) Mint princeps senatus ('a senatus első embere') a senatus vezetője volt, elnökölt az üléseken, és határozatokat terjesztett be. Az egész uralmi rendszer erről kapta nevét.
G) E név birtokában Octavius a legnagyobb tekintéllyel (auctoritas) rendelkezett, ami lehetővé tette, hogy a köztársasági látszat fenntartása ellenére ő irányítsa a birodalmat.
H) Valószínűleg okult Caesar sorsából, és egyeduralmának gyakorlásához más kereteket keresett.
I) Hadserege csaknem félmillió főből állt a polgárháború végén, katonáinak jelentős részét veteranusként Itáliában telepítette le.

25. Az alábbiakban *Augustus önéletírásá*nak *(Res gestae divi Augusti)* és Suetonius Augustus-életrajzának egy-egy részletét olvashatja. Hasonlítsa össze a két szöveget a megadott szempontok szerint!

Tizenkilenc éves koromban a magam elhatározásából és a magam költségén hadsereget szerveztem, amelynek segítségével a párturalomtól elnyomott államot felszabadítottam. Ezen a címen a senatus engem és a consulokat bízott meg azzal, legyen gondunk rá, hogy az állam semmi kárt ne szenvedjen. A nép pedig ugyanebben az évben, miután a háború során mindkét consul elesett, consullá és triumvirré választott az állam ügyeinek rendbehozatalára.
Atyám gyilkosainak istentelen tettét törvényes ítélettel megtoroltam: száműzettem, majd – amikor fegyverrel támadtak az állam ellen – nyílt csatában kétszer is legyőztem őket.
Sokszor viseltem hadat szárazon és vízen, belső és külső ellenség ellen az egész földkerekségen, és győzelmeim után minden kegyelmet kérő polgárnak megkegyelmeztem.
[…] a senatus és a római nép egyetértőleg azzal bízott meg, hogy korlátlan hatalommal egyedül legyek a törvények és erkölcsök felvigyázója, de én egy olyan tisztséget sem fogadtam el, amelyet őseink szokása ellenére ruháztak rám.

(Res gestae divi Augusti)

Tisztségeket, hivatalokat a törvényes kor elérése előtt is ellátott, egyes újfajta méltóságokat pedig élete végéig viselt. Még huszadik évét sem töltötte be, mikor megszerezte a consuli hatalmat, mégpedig úgy, hogy legióit szinte ellenségként egészen Róma alá vonultatta, és követeket küldve a városba, a hadsereg nevében magának követelte a consulságot. Ez alkalommal a küldöttség vezetője a senatus ingadozását látva, hátravetette köpönyegét, és kardja markolatára mutatva nem habozott a tanács színe előtt kijelenteni: „Majd megteszi ez, ha ti nem teszitek."
Az állam újjászervezésére felállított triumviratus tisztségét tíz éven keresztül látta el; ebben a minőségben a proscribálások megszüntetése érdekében egy ideig szemben állt társaival; de ha ilyen eljárás mégis elkezdődött, mindkettőjüknél keményebben viselkedett. Mert társai bizonyos emberek esetében gyakran hajlottak szép szóra, könyörgésre, ő azonban mindenáron arra törekedett, hogy senkit se kíméljenek; […].

(Suetonius: *A caesarok élete*)

a) A senatussal való kapcsolata

b) Hivatalainak betöltése/megszerzése

c) Ellenfeleihez fűződő viszonya

d) A köztársasággal való kapcsolata

LIVEWORKSHEETS

26. Válaszolja meg a latin nyelv és a római civilizáció terjedésével kapcsolatos kérdéseket az ábra segítségével!

a) Hogyan nevezzük az ábrán látható folyamatot?

_____

b) Adjon összefoglaló nevet az ábra bal (B) oldalán található hatásoknak!

_____

c) Adjon összefoglaló nevet az ábra jobb (J) oldalán található hatásoknak!

_____

d) A Római Birodalom mely területein vesztette el a köznép körében a latin az uralkodó szerepét (1.)? Mely nyelv vette át a szerepét ezeken a területeken (2.)?

1. _____

2. _____

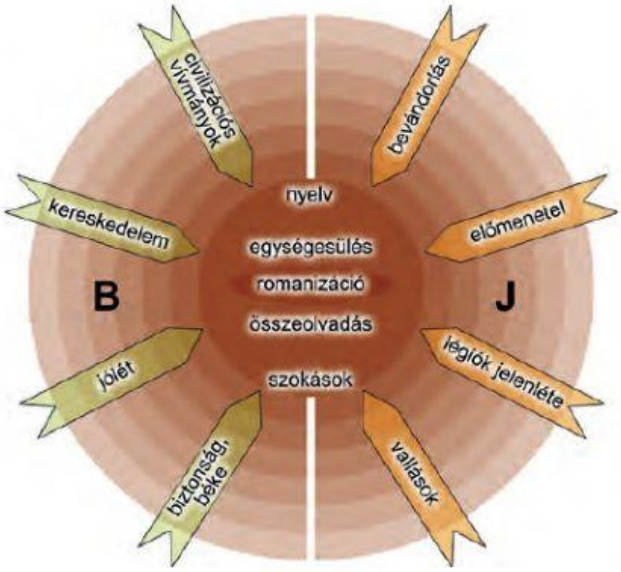

27. Válaszoljon a római fürdőkhöz és építészethez kapcsolódó kérdésekre a forrás, valamint a kép segítségével!

> És most képzelj el magadnak mindenféle zajt, ami csak a fülnek gyűlöletes lehet. Mikor például az edzettebbek tornásznak és kinyomják a vaskos súlyzót, amikor erőlködnek vagy megjátsszák az erőlködőt, én hallom a nyögést, valahányszor meg kieresztik a visszatartott levegőt, a sziszegő és sipító kilégzést. Mikor egy petyhüdt és olcsó bedörzsölésre fanyalodó vendéget küld a sors, hallom a tagjait paskoló kezek csattogását, amelyek hangszíne aszerint változik, hogy feszes-e avagy öblös a lecsapó tenyér. Ha még befut egy labdázó is, és elkezdi hangosan számlálni az ütéseit – az mindennek a teteje!
> Vedd aztán a kötekedőt, a tetten ért tolvajt, s azt, aki a fürdőben énekesnek képzeli magát. Vedd aztán azokat, akik hatalmas csobbanással ugranak a medence vizébe. De ezek legalább természetes hangok! Csakhogy gondold még hozzájuk a szőrtelenítőt, aki – hogy felhívja magára a figyelmet – szüntelenül éles, rikácsoló hangot hallat, s legfeljebb addig marad csendben, míg a szőrszálakat tépdesi, vagy ha éppen valaki magához szólítja. Ott van még a lepényárusok tarka zsivaja, a lacikonyhás, a cukrász, s a sok szatócs, kocsmai árus, aki mind a maga egészen jellegzetes hanghordozásával kínálja portékáját.
> (Seneca, római filozófus a római fürdőéletről, Kr. u. I. század)

a) Hogyan viszonyul a fürdőélethez a szerző?

_____

b) Az alábbi mai intézmények közül melyikhez hasonlítaná leginkább a római fürdőket? Aláhúzással jelölje választását!

uszoda strand bevásárlóközpont

c) Hogyan nevezzük a római fürdők építésénél alkalmazott, a római Colosseum képén is jól látható szerkezeti elemet?

_____

LIVEWORKSHEETS

28. Az alábbiakban pannóniai feliratokat olvashat, és egy sírkövet láthat. Ismeretei és a források segítségével válaszoljon a kérdésekre!

A) Drága Sabina, a hű hitves pihen itt, e koporsó Börtöne zárja. Remek művész, remekebb az uránál, Édes a hangja, csodálatosan pengette a lantot. Jaj, lecsapott a halál, jaj, örökre lezárta az ajkát, Száz napot is fukarul mért csak huszonöt tavaszához. Ámde velünk marad ő, mert népe szívében örökké Él a rajongva imádott isteni orgonaművész. Boldogan élj, aki olvasod ezt, legyen életed áldott, S bánatosan suttogd: Aelia Sabina, pihenj!
(Titus Aelius Iustus, a II. segédlegio víziorgonistája és különzsoldosa állíttatta feleségének.)

B) Az isteneknek és a halotti szellemeknek! Aurelius Bitusnak, a II. Kisegítő légió kürtösének, aki háborúban esett el a 18. szolgálati évében, élt 38 évet és három hónapot, és Vitalinus nevű fiának, aki négy évet, 11 hónapot és 18 napot ért meg, valamint Bitille nevű lányának, Dalmatius és Quintilianus nevű fiainak állította Aurelia Quintilila, a férje és gyermekei emlékére.

C) A leghatalmasabb és legjobb Jupiternek az Imperátorok és Augustusok jólétéért, visszatéréséért és győzelméért tett fogadalmát váltotta be Titus Aelius Celsus, Petronia Respecta nevű feleségével és Aelius Celsus nevű fiával augusztus elsején, Macrinus és Celsus konzulsága alatt, e kő felállításával, örömmel a kegyes istenségnek.

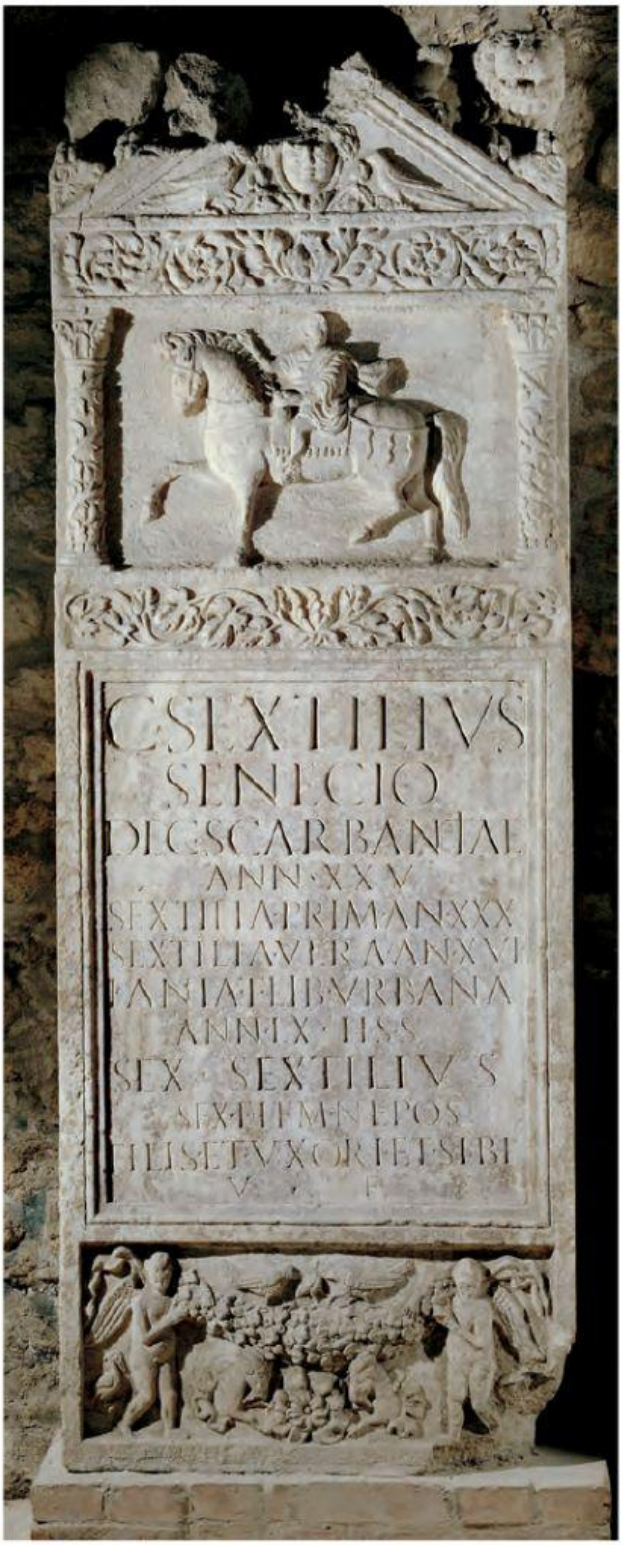

a) Milyen eltérő vonásokat talál a római kori és a modern (elsősorban magyarországi) sírkövek között?

b) Mennyi és milyen információt tartalmazhat egy római kori sírkő?

c) Mennyiben változtak a temetkezési szokások a kereszténység időszakában?

d) Mi tudható meg az emlékek alapján a római kori társadalomról?

e) Miben tér el az utolsó felirat a többiektől?

LIVEWORKSHEETS

29. Párosítsa a pannóniai régészeti leleteket, építészeti emlékeket lelőhelyükkel/megtalálási helyükkel!

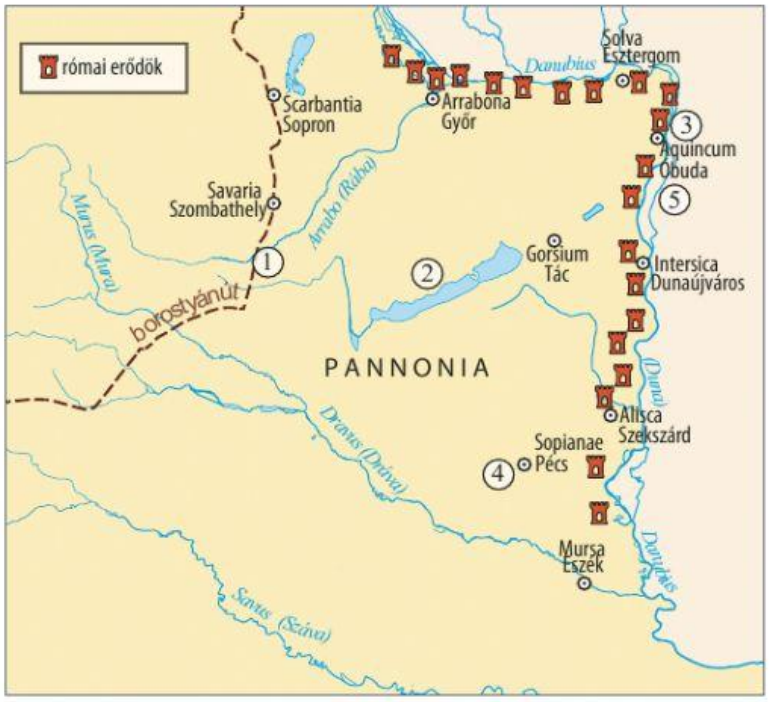

A)

B)

C)

D)

E)

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____ 5. _____

LIVEWORKSHEETS

30. Az ábra az ókori görög és a mai demokráciák általános jellemzőit veti egybe. Döntse el az ábra segítségével a táblázatban olvasható állításokról, hogy melyik rendszerre jellemzőek! Jelölje X-szel a táblázatban!

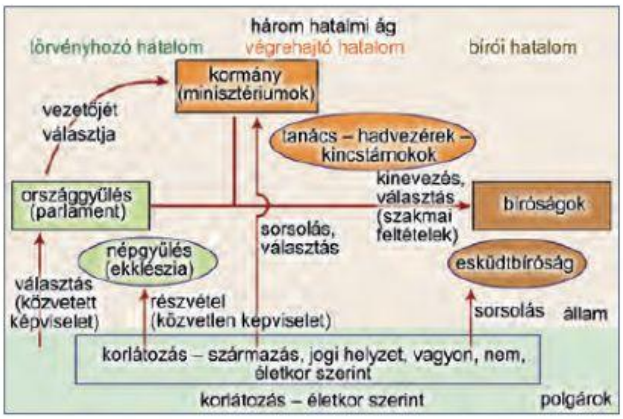

Állítások	Az ókori	A mai	Mind-kettő	Egyikre sem
	demokráciára jellemző			
1. A három hatalmi ág elkülönül egymástól.				
2. A sorsolás is szerepet játszik a vezetők kiválasztásánál.				
3. A választásban szerepet játszik a származás.				
4. A választásokon minden lakos részt vehet.				
5. Életkorhoz kötik a választáson való részvételt.				

31. A feladat a görög-római civilizációhoz kapcsolódik. Válaszolja meg a polgár és az állam kapcsolatára vonatkozó kérdéseket az ábra segítségével!

a) Mi volt az alapvető különbség az állam és a polgár viszonyában az ókori Kelet államaiban és a görög-római kultúra fénykorában?

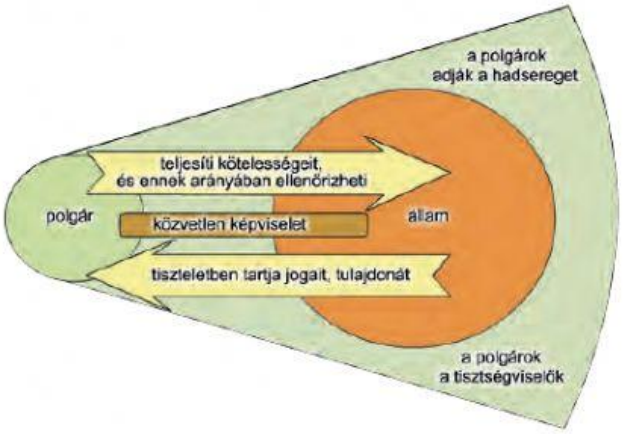

b) Miért nem lehetett felhasználni a polgárok ellen a hadsereget az ókori demokráciákban?

c) Mire voltak kötelezve a polgárok jogaik biztosításáért cserében?

LIVEWORKSHEETS

32. A feladat az ókori civilizációk írásbeliségére vonatkozik. Válaszolja meg a kérdéseket a térkép és az ábra segítségével!

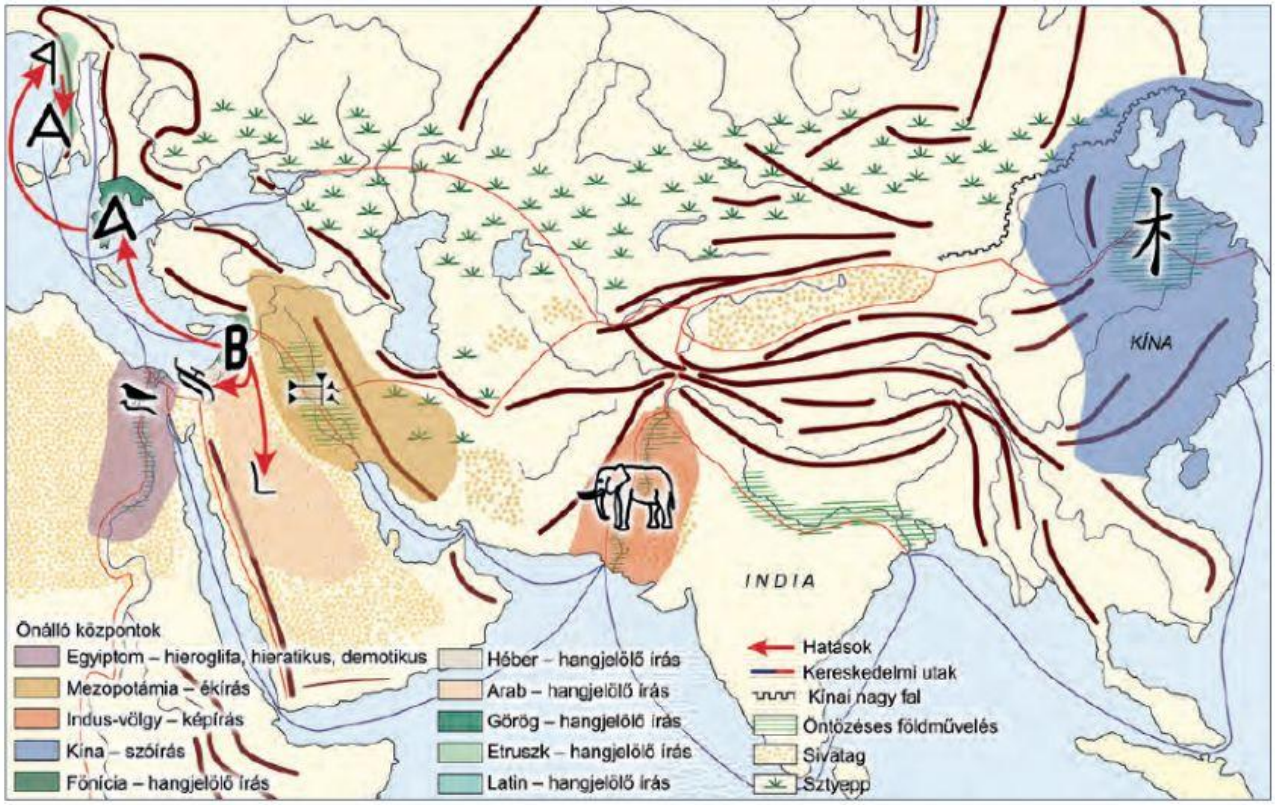

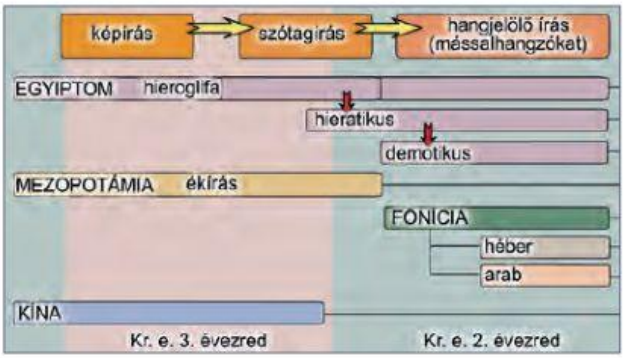

a) Rakja sorrendbe az írásfejlődés egyes szakaszait! Írja a megfelelő szám mögé a betűket (a–d)!

a hangjelölő írás (magánhangzókkal is)	**b** szótagírás
c hangjelölő írás (mássalhangzókkal)	**d** képírás

1. _____ 2. _____ 3. _____ 4. _____

b) Mely írások maradtak meg mindvégig a képi jelek alkalmazásánál?

_____

c) Mely írásra vezethető vissza a héber, a görög és az arab írás?

_____

d) Mely írások fejlődtek a többitől elszigetelve?

_____

LIVEWORKSHEETS